

A VILÁGI JOG HATÁSA AZ EGYHÁZI JOGRA A COVID–19-JÁRVÁNY IDEJÉN

NOVÁK ISTVÁN*

A tanulmányban a 21. század egy jogi szempontból is izgalmas időszakára koncentrálok. A Covid–19-járvány idején nemcsak az állam, hanem az egyház is versenyt futott az idővel, és szükség volt az állami rendelkezések mintájára egy új szemléletet hordozó egyházi jogalkotást megvalósítani. Az egyes nemzetállamok egyháza, így a magyar katolikus egyház is több rendelkezésében követte az állami jogalkotás normáit, megőrizve a függetlenséget és követve a római egyház központi rendelkezéseit, meghagyva az egyes megyéspüspökök önállóságát és nem sértve a részegyházak önálló intézkedéseinek lehetőségét. Néhány példán keresztül mutatom be ennek a bő egy hónapnak egyházi intézkedéseit.

Kulcsszavak: *kánonjog, járvány, törvényhozás, világi jog*

Im Beitrag konzentriere ich mich auf eine aus rechtlicher Perspektive spannende Zeitperiode des 21. Jahrhunderts. Mit der COVID–19-Pandemie begann ein Wettlauf mit der Zeit nicht nur für den Staat, sondern auch für die Kirche. Nach dem Beispiel der staatlichen Anordnungen war es notwendig, eine kirchliche Gesetzgebung zu schaffen, die eine neue Sichtweise widerspiegelt. Die Kirchen in den einzelnen Nationalstaaten – so auch die katholische Kirche in Ungarn – folgten in mehreren Anordnungen den Normen der staatlichen Gesetzgebung. Dabei wurde die Unabhängigkeit aufbewahrt und die zentralen Anordnungen der römischen Kirche wurden verfolgt. Die Selbständigkeit der einzelnen Diözesanbischöfe wurde beibehalten und die Möglichkeit der Teilkirchen, selbständige Anordnungen zu treffen, wurde nicht beeinträchtigt. Im Beitrag werden die kirchlichen Anordnungen dieses Monats aufgrund ausgewählter Beispiele dargestellt.

Schlüsselwörter: *kanonisches Recht, Pandemie, Gesetzgebung, weltliches Recht*

Bevezetés

Életünk végéig emlékezni fogunk arra, ami 2020 elején a világban elkezdődött, és ami az egész emberiség életét átírta. A jog az élet különböző területeit szabályozza. A jog az emberiséget fenyegető nagy veszélyek idején sem szűnhet meg, sőt ilyen-

* DR. NOVÁK ISTVÁN PHD TEOL., IUR. DR.,
III. évf. levelező tagozatos PhD-hallgató
Miskolci Egyetem ÁJK
Jogelméleti és Jogtörténeti Intézet
Római Jogi Intézeti Tanszék
3515 Miskolc-Egyetemváros
novakistvan71@gmail.com

kor van igazán nagy szükség rá. Az alkotmányjogászok, a jogelmélet szakemberei és majd a jogtörténészek bizonyára sokáig fogják vizsgálni, hogy az egyes államok jogrendszere hogyan reagált a járvány okozta helyzetre. E tanulmányban arra keresem a választ, hogy a szekularizált társadalom jogváltozásai hogyan érintették e válság első hónapjaiban¹ a katolikus egyház működését, annak is jogi változásaira tekintettel.

1. Az egyház jogalkotó tevékenysége

Amikor egy közösség kialakul, akkor előbb-utóbb egy együttélési szabályrendszert kell kialakítani. A keresztény közösség zsidó alapokon keletkezett, hiszen az első keresztények is zsidók voltak, másrészt pedig a Jézus halála utáni időben kialakult a keresztény közösség, ahol lassan eltérve a korábbi szokásoktól, egy új közösség alapjait fektették le. Hosszú időn keresztül nem létezett kifejezett jogi kódex, bár a római jog részben alkalmazva lett a keresztény közösség életére, illetve a kereszténység egyre jobban jogi közösségként is megjelent a bukásra ítélt Római Birodalomban. Ennek a következménye lett, hogy az állam élete és az egyház léte, annak jogi működése több helyen összekapcsolódott. A középkorban ebből számos vita támadt, elég csupán az investitúraharcra gondolni, de a keresztes hadjáratok vagy az inkvizíció is ehhez a kérdéskörhöz kapcsolható. Hosszú időre volt szükség arra, hogy az egyház jogi szabályozása megszilárduljon és még hosszabb időre, hogy elváljon egymástól a világi és az egyházi jog fejlődése, változása, illetve rögzülése.² A 20. században, amikor az egyház részben „visszaszorult” a Vatikánba, részben pedig az egyes államokban más és más lett a korábban többé-kevésbé egységesnek mondható állam-egyház viszonya, két kodifikáció történt. Az 1917-es és az 1983-as kodifikáció szintén eltérő kontextusban, de sok új eredményt hozva valósult meg.³

Rendkívül sajátos és érdekes, hogy a Codex Iuris Canonici (a továbbiakban CIC) egy olyan „szabály- és jogrendszer”, amely egy különleges státuszú, különleges „szervezet” jogi gyűjteménye. Az Egyházi Törvénykönyv eredeti és hiteles szövege latin nyelven készült és a magyar fordítás mellette olvasható. A magyar szöveget dr. Erdő Péter⁴ készítette és magyarázatokkal is ellátta a törvénykönyvet. A CIC egy olyan törvénykönyv, amely egyszerre tartalmazza az anyagi és eljárás-jog előírásait, valamint mindazt, amit az egyházhhoz tartozó két csoportnak, a világi krisztushívőknek, valamint a klerikusoknak el kell fogadni. Azonban a jogi előírások olyan területeket is érintenek, amelyek az egyház szellemiségét és szellemi háttérét hivatott biztosítani. Ilyenek például a szentségi élethez vagy az oktatáshoz, illetve neveléshez kapcsolódó szabályok.

¹ A vizsgált időszak 2020. március 4. és április 14. közötti intervallum.

² Vö. ERDŐ Péter: *Egyházjog*. Szent István Társulat, Budapest 2014. (Átdolgozta: Szuro-mi Szabolcs Anzelm, ötödik, javított kiadás), 66–76.

³ Vö. ERDŐ: i. m. 76–81.

⁴ Esztergomi érsek, bíboros, aki a magyar és nemzetközi kánonjog tudományának elismert személye, a CIC szövegének fordítója és magyarázója, korábban PPKE rektora.

Arról is érdemes szólni, hogy az egyházi törvénykönyv nem követi azt a gyakorlatot, hogy külön anyagi és eljárásjogi, külön polgári és büntetőjogi törvénykönyv legyen, hanem egy kódexben található a teljes joganyaga az egyháznak.⁵ Ez nem jelenti azt, hogy ne lenne modern ez a törvénykönyv, éppen ellenkezőleg: itt nem egy ország, egy nemzet joganyagáról van szó, hanem egy közösség szabályanyaga található a kódexben, ami terjedelmében olyan mennyiségű, amit egy kódex még megfelelően tud rendezni. A világi jogfejlődés az élet számos dimenzióját figyelembe véve és a sok-sok fejlődő, növekvő joganyagra is tekintettel kialakította a külön jogi kódexet, könyveket. Az egyház esetében ebben az egy könyvben minden megtalálható, ami szükséges az egyházi élet szabályozására. Az egyházi joganyag kodifikálása már figyelembe vette a társadalom sokrétűségét. A szabályozás olyan formát öltött, amelynek során az egyház megőrizte függetlenségét, önállóságát és ezzel együtt nyitottabbá vált az egyházon kívüli dimenziók felé.

Az 1983-ban hatályba lépett kodifikált egyházi törvénykönyv a latin egyházra vonatkozik.⁶ A nevezett törvénykönyv a 7–22. kánon között az egyház jogalkotó tevékenységét szabályozza. A 23–28. kánonok a szokásjogra utalnak. A 29–34. kánonok a határozatokról szólnak. A 35–47. kánonok a közigazgatási határozatokat szabályozzák, a 129–144. kánonok pedig a kormányzati hatalom szabályait mutatják be.⁷ Mindezekből kiderül, hogy az egyes részegyházaknak, egyházmegyéknek és egy-egy nemzetállam püspöki közösségének létezik jogalapja arra nézve, hogy olyan jogszabályokat hozzon, amely egy adott országra, illetve egy-egy egyházmegyére vonatkozik.

⁵ Lényegében véve a katolikus egyháznak írott alkotmánya, mint olyan nincs, azonban számos olyan dokumentuma van, amelyben az alkotmányhoz tartozó elemek megtalálhatóak. Ilyen alapelvek a hittételek, a hitvallások, a zsinati dokumentumok és számos egyéb forrás is említhető. A református egyháznak azonban konkrét alkotmánya van. Vannak olyan művek, ahol az alkotmányt a katolikus egyházban is létezőnek mondják, sőt magát az egyházat nevezik alkotmánynak. Ahogy Lepold írja: „Ha már az autonómia megalkotásakor beleütközünk az Egyház elveibe, alkotmányába és történetileg kifejlődött jogrendszerébe: akkor az autonómiához fűzött nagy reményeink nemcsak beválni nem fognak, hanem a magyar katolikus egyház életét megbénító végtelen bonyodalmakba sodródunk, amelyeknek következményei beláthatatlanok.” Ld.: LEPOLD Antal: *A katolikus autonómia. Az Egyház álláspontjának megvilágítása*. Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, Budapest, 1920, 4. Majd tovább folytatja Lepold: „Az Egyház nem emberi alkotmány, amelyet különböző korszerű elméletek szerint lehet változtatni, hanem isteni üdvintézmény szorosan megállapított szervezettel, amely szerint csak az apostoloknak és apostolutódoknak van joghatóságuk, s ez a joghatóság kiterjed az egyházi ügykör egész komplexumára.” Ld. LEPOLD: i. m. 7.

⁶ Vö. *Az egyházi törvénykönyv, Codex Iuris Canonici*. (Fordította: Erdő Péter), SZIT, Budapest, 1985. (Rövidítve: CIC) 1. kánon.

⁷ Ld. bővebben a CIC-ben, a fent jelölt kánonokban.

2. A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia (MKPK) rendelkezései

2.1. Az első rendelkezés tartalma és célja

Az első intézkedésre a következő címmel került sor: *Az MKPK intézkedései járvány megelőzése érdekében. Intézkedések járvány megelőzése érdekében.*⁸ Az első egyházi reagálás 2020. március 4-én történt. Ekkor csupán egy „praktikus tanácsokat tartalmazó szöveg” jelent meg a katolikus egyház honlapján. Ez a szöveg már megjelenésekor műfaji kérdéseket vetett fel. A MKPK ugyanis mint a katolikus megyéspüspökök összessége olyan módon jelentette meg e szöveget, amely csak az online formát használó klerikusok számára volt elérhető. Azon plébánosok, akik életkoruk vagy egyéb ok miatt nincsenek jelen az online térben, csak másoktól hallhatták, hogy megjelent egy szöveg az interneten a Püspöki Konferencia részéről. Mint az közismert, akkor nevezhetünk egy jogszabályt érvényesnek, ha azt az arra feljogosított szervezet hozta előre kijelölt rendben és szabályok alapján és azt megfelelő formában nyilvánosságra is hozták. Két kérdés merül fel tehát, egyrészt valóban mi a műfaja e szövegnek (jó tanács, előírás, kérés stb. vagy pedig jogszabályként szeretne működni). A második kérdés: honnan lehet megismerni e rendelkezést?

A kánonjog, amely a katolikus egyház kodifikációja nyomán élő joga az egyháznak, 1983-ban lépett hatályba, mint az 1917-es kodifikáció utáni, a II. Vatikáni Zsinat szellemiségét magán viselő jogalkotási termék. Ez érvényes a világ bármely táján élő keresztényre, legyen az klerikus vagy ún. világi krisztushívő. Ezen kívül a megyéspüspökök és a részegyházak egy nagyobb szeletét alkotó nemzetállamok területéhez kötődő püspöki konferenciáknak is van szerepe a jog területén. Ezek alapján tehát álláspontom szerint jogszabályi hatás kiváltására törekvő szövegről van szó. Azonban a megismerése bizonytalan. A szöveg megfogalmazása is nagyon udvarias. Ebből következik a második megállapításom, mely szerint szükséges lenne mielőbb egy olyan jogi rendelkezést hozni a magyar katolikus egyházban, amely rögzítené, hogy az MKPK állásfoglalása akkor is jogszabályi hatás kiváltására törekszik, ha azt nem a hagyományos módon, posta által és írásban hozzák tudomására az egyházhhoz tartozók számára. Ha ez a hiány pótlásra kerül, és a szövegből kiderül, hogy jogi hatás kiváltására törekszik, akkor nem férhet kétség hozzá, hogy ez jogszabály, amely a helyi egyház számára kíván joghatást kiváltani. Ebben az esetben már jogkövetkezménye lehet az egyházban (is) az intézkedések be nem tartásának.

2.2. A püspöki konferenciák törvényhozó hatalma

Alapvetően a püspöki konferenciák nem rendelkeznek törvényhozó hatalommal. Csak a pápa és az egyes püspökök, a saját alárendeltjeik vonatkozásában rendelkeznek törvényhozó hatalommal. A pápa viszont delegálhatja a törvényhozó ha-

⁸ Vö. Az MKPK intézkedései járvány megelőzése érdekében, <https://katolikus.hu/cikk/az-mkpk-intezkedesei-jarvany-megelozeese-erdekeben>, 2020. április 10. Az első mondat így szól: „A ránk bízottakért érzett felelősségtől vezérelve a COVID-19-járvány Magyarországra való betörése után az alábbi rendelkezések lépnek életbe.”

talmát, akár a püspöki konferenciáknak is. Ezt az egyes püspökök nem tehetik meg. A CIC több helyen írja le, hogy a püspöki konferencia törvényt hozhat. Ilyenkor törvényhozói hatalom delegálásáról van szó. Ilyen a részleges törvények esetében lehet, pl. liturgikus törvények, vagyonjogi törvények, részleges büntetőjog, amikor jobban figyelembe kell venni az adott állam törvényeit vagy szokásait, de az alkalmazáshoz szentszéki jóváhagyás kell.

Ha a püspöki konferenciának a CIC nem adja meg a törvényhozás lehetőségét, akkor a püspökök csak azt tehetik meg, hogy együtt hoznak egy döntést, és azt mindenki maga számára kötelezőnek ismeri el, tehát kvázi saját törvényeként fogja alkalmazni. Ettől viszont bármelyik püspök eltérhet. Ha a püspöki konferencia külön akar közös törvényt hozni, akkor ehhez érvényességi szinten engedély kell Rómától. A püspöki konferencia elnöke csak első az egyenlők közül.⁹ Az gyakrabban előfordul, hogy egy püspöknek meg kell kérdeznie a konferencia véleményét ahhoz, hogy ő azután intézkedhessen.¹⁰

2.3. Az állami intézkedések hatása

A március 4-i első egyházi szöveg még egy olyan helyzetben keletkezett, amely a normál állami működés keretei között történt, de már egészségügyi intézkedések folyamatban voltak, valamint főként az olasz helyzet előrevetítette a magyar helyzet negatívvá változását is. Az egyház elsősorban kéréssel fordult a hívekhez és a papokhoz. Ennek két közvetlen előzménye volt: egyrészt az állami szabályozás már új intézkedéseket vezetett be az egészségügy területén, másrészt ott volt az olasz egyház példája, a templomok ún. zárva tartásáról. Ekkor még nem volt szükséges az egyháznak szigorúbb intézkedéseket bevezetni, egyrészt mert az állami előírásoknál szigorúbbat nem akart vagy nem tudott tervezni, másrészt pedig mert hihetetlennek tűnt egy olyan szabály bevezetése, amely a templomok bezárásáról intézkedne.

A szekularizált államban az állam és az egyes egyházak, illetve vallási közösségek egymástól elválasztva működnek, azonban ez nem jelentheti a két hatalmi köz-

⁹ „1. §. A püspöki konferencia csak olyan esetekben hozhat általános határozatokat, amelyekben az egyetemes jog előírja, vagy az Apostoli Szentszék külön megbízása akár saját kezdeményezésre, akár magának a konferenciának a kérésére ezt elrendeli.

2. §. Az 1. §-ban említett határozatoknak a teljes ülésen való érvényes meghozatalához az szükséges, hogy a konferenciához tartozó, döntési szavazati joggal rendelkező főpásztoroknak legalább a kétharmad része megszavazza, kötelező erőt pedig csak akkor nyernek, ha az Apostoli Szentszék megvizsgálta, és törvényesen kihirdették őket.

3. §. A kihirdetés módját és a határozatok hatálybalépésének idejét maga a püspöki konferencia határozza meg.

4. §. Olyan esetekben, amikor sem az egyetemes jog, sem az Apostoli Szentszék külön megbízása nem adta meg a püspöki konferenciának az 1. §-ban említett hatalmat, az egyes megyéspüspökök illetékessége érintetlen marad, és sem a konferencia, sem annak elnöke nem jár el érvényesen az összes püspökök nevében, ha nem adta meg hozzá minden egyes püspök a beleegyezését.” CIC, 455. kán.

¹⁰ Vö. civileknek esketési engedélyt adni. CIC, 1112. kán.

pont egymástól való értelmetlen távolságtartását. Mivel a 2010-es politikai fordulat után többször elhangzik a vád az ellenzéki pártok részéről, hogy az állam nem semleges a történelmi egyházakkal és egyes egyéb egyházakkal szemben, ezért is kell óvatosan eljárni egy olyan döntés során, amikor az állami és egyházi intézkedések összefüggenek.¹¹ Ugyanakkor azonban számos példát láthatunk, ahol egy-egy ordinárius az adott állami intézkedéssel erkölcsi okok miatt nem ért, illetve nem érthet egyet és ez az egyház és állam szétválasztásának egyik példája. 2017. augusztus 20-án dr. Veres András püspök az alábbiakat mondta a szokásos Szent István napi szentmisén: „...még egy belső veszélyre oda kell figyelnünk! Ugyanis egy fondorlatosan megfogalmazott, a jó szándék köntösébe bújtatott törvény által, amely figyelmen kívül hagyja a krisztusi értékrendet, észrevétlenül is belopódzik a keresztény értékekre építkező társadalom önfeladásának mótélya! Láthattuk ezt legutóbb például a lombikbébiprogram támogatásának növelésével kapcsolatos rendelkezésben...”¹²

2.4. A veszélyhelyzet kihirdetése után

A kormány a 40/2020. (III. 11.) Kormányrendeletben hirdette ki a veszélyhelyzetet. Bár már voltak előtte különböző intézkedések, a veszélyhelyzet kihirdetése volt az első olyan, amelynek hatására már nemcsak egészségügyi és liturgiabeli intézkedéseket hozott az MKPK, hanem konkrét jogi lépéseket tett. A 2020. március 13-án hozott MKPK-intézkedés¹³ már ebben a fent nevezett veszélyhelyzetben keletkezett, amikor az első bekezdésben még csak óvatos kérés fogalmazódott meg. „A koronavírus miatt meghirdetett veszélyhelyzetben a templomok, mint a lelki feltöltődés és imádság helyei különösen is fontosak. Templomainkat nem zárjuk be, mégis felelősen és körültekintően kell eljárni. Kérjük, hogy aki betegnek érzi magát, önmaga és mások védelmében érezze lelkiismereti kötelességének, hogy mielőbb orvoshoz forduljon, és ne menjen közösségbe. Különösen is figyeljünk idősebb embertársainkra.”¹⁴ A harmadik bekezdés ugyanakkor a hatóságokkal való együttműködés fontosságára hívta fel a figyelmet: „Oktatási, szociális és egészségügyi intézményeinkben mindenben kövessük a hatósági előírásokat, ame-

¹¹ Például a házasságjoggal kapcsolatban: „Az állami és az egyházi/vallási szabályok viszonyára nézve nagy vonalakban négy modellt vázolhatunk fel:

- az állam és a vallási közösségek szabályai alapvetően ignorálják egymást
- az állam szankcionálja az önálló egyházi házasságjogot
- az állam konstitutív elismerésben részesíti az egyházi házasságot
- az állam deklaratív elismerésben részesíti az egyházi házasságot.” Vö. BOJNÁR Katinika – SCHANDA Balázs: Házassági jogrendszerek versenye, vagy párkapcsolati szupermarket? *Iustum Aequum Salutare* XII. 2016/2., 173.

¹² Vö. BARANYAI Béla: *Megtérésre és megújulásra hívott Veres András Budapesten államalapító szent királyunk ünnepén*. <https://www.magyarkurir.hu/hirek/megterésre-es-megujulásra-hívott-veres-andras-budapesten-allamalapító-szent-királyunk-ünnepén>, 2020. március 12.

¹³ Vö. *Az MKPK közleménye*. <https://katolikus.hu/cikk/az-mkpk-kozleménye-4960363>, 2020. április 10.

¹⁴ Uo.

lyeket intézményeink közvetlenül is megkapnak. A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia korábbi rendelkezései továbbra is élnek. Ezekkel összhangban a hatóságokkal mindenben működünk együtt, és legyünk figyelemmel az általuk adott általános irányelvekre. Ennek megfelelően fognak az arra illetékesek nagyobb létszámú rendezvényeink esetében eseti döntést hozni.”¹⁵

2.5. Intézkedések a köznevelés területén és az egyházban

A 1102/2020. (III. 14.) Korm. határozat a koronavírus miatt a köznevelési és szakképzési intézményekben új munkarend bevezetéséről március 14-én jelent meg, amit előtte március 13-án pénteken a miniszterelnök jelentett be. Ezt követően a MKPK ismét megnyilvánult, most már minden kétséget kizáróan joghatás kiváltására törekvő egyértelmű rendelkezéssel. Véleményem szerint erre két ok miatt került sor: egyrészt az iskolák működésének új alapokra helyezése, másrészt az egyes egyházközségek és lelkipásztorok részéről a korábbi rendelkezések semmibe vétele indokolta, hogy a március 17-i intézkedése a MKPK-nak már ne udvarias formában, mint egy kérés hangozzék el, hanem az elrendelésre vonatkozó kitéttel jelezze, hogy nem fakultatív, hanem kötelező normáról van szó. „A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia a rájuk bízottakért érzett felelősségtől vezérelve a koronavírus járvány Magyarországon való megjelenése miatt meghirdetett veszélyhelyzetben, visszavonásig a következő rendelkezéseket lépteti életbe, hacsak az illetékes megyéspüspök másként nem rendelkezik.”¹⁶ A rendelkezések életbe léptetése megfogalmazás nyelvi és joglogikai értelemben egyaránt azt jelenti, hogy egy kötelező normáról van szó. Érdeemes azonban az utolsó tagmondatra is figyelni, hiszen itt a megyéspüspök mint az egyházmegye vezetője kap egy olyan felhatalmazást, amely egyrészt többletjogot biztosít, másrészt lehetővé tesz akár szigorúbb intézkedés bevezetését is, aminek oka egyébként az ordináriusi törvényhozó hatalom.

Így tett az Egri Főegyházmegye érseke, aki a fenti intézkedésekben megfogalmazottakhoz képest, a rendelkezést nem március 22-től, hanem azonnali hatállyal bevezette. A rendelkezés lényege a következő: „A templomok mint a lelki feltöltődés és imádság helyei különösen is fontosak, ezért templomainkat nem zárjuk be. Mégis felelősen és körültekintően kell eljárni, ezért a nyilvános liturgia 2020. március 22., Nagyböjt 4. vasárnapjától a templomokban szünetel.” Bár a templomok nyitva lehetnek, de amikor nyitva vannak, nem lehet liturgia, amikor pedig liturgia van, akkor nem lehetnek nyitva.

Az egri ordinárius ezt március 17-től vezette be: „Az alábbiakban teljes terjedelmében közöljük a dokumentumot, amelyet az Egri Főegyházmegye területén az általános rendelkezéstől eltérően azonnali hatállyal vezetünk be. A rendelkezés a szentmisék mellett vonatkozik minden templomi közösségi imádságra, szertartásra,

¹⁵ Uo.

¹⁶ Vö. *Az MKPK közleménye*. <https://katolikus.hu/cikk/az-mkpk-kozlemenye-31256994>, 2020. április 10.

keresztúti, rózsafüzér és egyéb ájtatosságra, bibliaóra is, amelyeket pap nélkül szoktak végezni, továbbá minden egyházközségi összejövetelre.”¹⁷

Az Egri Főegyházmegye tehát szigorúbb intézkedést hozott, részben a hatálybalépés, részben a MKPK szövegértelmezésének kiterjesztése miatt. Ennek jogszabályi háttere a CIC-ben található. „1. §. A jogban az ordinárius név jelöli a római pápát, a megyéspüspököket és azokat is, akik – még ha csak ideiglenesen is – valamely rész-egyház vagy a 368. kán. szerint azzal egyenrangú közösség élén állnak, valamint azokat, akik ezekben általános, rendes végrehajtó hatalommal rendelkeznek, vagyis az általános és a püspöki helynököket, továbbá a tagok vonatkozásában a pápai jogú klerikusi szerzetes intézmények és az apostoli élet pápai jogú klerikusi társaságai nagyobb előjáróit, akik legalább rendes végrehajtói hatalommal rendelkeznek. 2. §. Helyi ordináriusnak nevezzük mindazokat, akik az 1. §-ban szerepelnek, kivéve a szerzetes intézmények és az apostoli élet társaságai nagyobb előjáróit.”¹⁸

A megyéspüspöknek tehát törvényi alapja van arra nézve, hogy a püspöki konferenciák döntéséhez képest más döntést hozzon az esetek jelentős részében. Természetesen itt érdemes arra gondolni, hogy a püspöki konferenciák a püspökök közösségét jelölik, ezért az ott meghozott döntések sok esetben konszenzussal születnek, vagyis nincs értelme külön megoldást keresni az egyes megyéspüspöknek. Azonban az ordináriusi hatalom egy sajátos hatalom.¹⁹ A 135. kánon a törvényhozó hatalom esetében a világi joghoz hasonló szabályozást hoz. A pápa a legfőbb törvényhozó hatalom, aki ebben az esetben a járvány idejére nem adhat az egész világra érvényes rendelkezést például a szertartások nyilvánosságával kapcsolatban, nem azért, mert erre nincs joga, hanem azért, mert az létszerűtlen lenne. A helyi ordinárius az, aki a püspöki konferenciával összhangban vagy attól akár eltérően meghozhatja az aktuális intézkedést például a Covid-19-járvány idején.

2.6. Az egyházi és állami intézkedések megsértése klerikusok részéről

Szerencsére nincs ismeretünk arról, hogy hazánkban súlyosabb módon megsértették volna az állami és egyházi előírásokat a klerikusok. Az Egri Főegyházmegye

¹⁷ Vö. Az MKPK 03. 17-i közleménye a nyilvános szentmisék és minden nyilvános liturgia szüneteltetéséről, <http://www.eger.egyhazmegye.hu/hirek/hirek-200/az-mkpk-2020-marcius-17-i-kozlemenye-a-nyilvanos-szentmisek-es-minden-nyilvanos-liturgia-szuneteltet>, 2020. március 20.

¹⁸ Ld. a hatályos egyházi törvénykönyvben a 134. kánont.

¹⁹ Ld. a CIC 135. kánonját „1. §. A kormányzati hatalmon belül törvényhozói, végrehajtói és bírói hatalmat különböztetünk meg. 2. §. A törvényhozói hatalmat a jogban előírt módon kell gyakorolni, és a legfőbb hatóságnál alacsonyabb rangú egyházi törvényhozó nem bízhat meg mást érvényesen ennek a hatalmának a gyakorlásával, hacsak a jog kifejezetten nem rendelkezik másként; az alacsonyabb rangú törvényhozó nem hozhat érvényesen olyan törvényt, amely a magasabb joggal ellenkezik. 3. §. A bírói hatalmat, mellyel a bírók vagy a bírói testületek rendelkeznek, a jogban előírt módon kell gyakorolni, és megbízottat csakis valamely határozat vagy ítélet előkészítő cselekményeinek végrehajtására lehet állítani. 4. §. A végrehajtó hatalom gyakorlását illetően az alábbi kánonok előírásait kell megtartani.”

ordináriusának nyilvános levele utal arra, hogy még kisebb fegyelemsértések se forduljanak elő, és minden előírást jogkövető állampolgárként és jogkövető klerikusként kell betartani. „Kérlek Benneteket hogy, – saját magatok és a hozzátok forduló hívek érdekében – kerüljetek minden túlbuzgóságot, hősiködést, felesleges kockázatot, és maximálisan tartsátok be az egészségügyi és a sine populo²⁰ szentmisék végzésére vonatkozó liturgikus előírásokat.”²¹

Ugyanakkor két külföldi esetet érdemes kiemelni. Szlovákiában néhány eset előfordult, ahol a kormány és az egyházi hatóságok döntése ellenére nyilvános misét végzett a lelkipásztor a hírek szerint.²² A rendelkezések be nem tartását első sorban a baloldali média hozta, a jobboldali kevésbé beszélt róla. Ettől izgalmasabb eset volt az Egyesült Államokban, ahol nem a katolikus egyház papja, hanem egy kisegyház lelkésze szembe ment az USA rendelkezéseivel és ezért a templomot a fenntartó bezáratta.²³ Mindkét esetben és országban a védekezés a vallásszabadságra való hivatkozásban merült ki, ami azonban véleményem szerint nem állja meg a helyét. Nem egyházellenes célból történt ugyanis a nyilvános istentiszteletek korlátozása, illetve tiltása, hanem az emberi élet védelme miatt. Másrészt pedig nem csupán állami döntés, hanem egyházi döntés állt a háttérben. Magyarországon például abszolút módon a Kormány az egyházakra bízta annak eldöntését, hogy milyen formában vesznek részt a védekezésben a járvány idején.

3. Az egyházi intézkedések a húsvéti ünnep idején

A húsvét a legnagyobb keresztény ünnep. Éppen ezért sokan felvetették, hogy lehetőség lenne-e erre az időre a szigorú korlátozásokon lazítani. A MKPK válasza a következő volt: „Tekintettel arra, hogy többekben felmerült annak igénye, hogy a Nagyhetet szabályozzuk plébániai szinten, megerősítjük, hogy korábbi rendelkezéseink a Nagyhetre is érvényesek. Kérjük a paptestvéreket, hogy ha valamely hívő részéről a személyes gyónás sürgető igénye felmerül, az egészségügyi szabályokat a legmesszebb menőkig tartsák szem előtt. Akinek nincs alkalma arra, hogy a szentáldozását a húsvéti időben végezze el, az elvégezheti később.”²⁴ Ebben az esetben túl a liturgikus cselekményeken való részvétellel kapcsolatos szabályozás megerősítésén, sor kerül a hívő számára fontos szentgyónás szabályozására is. A szentgyónáshoz személyes jelenlét szükséges. Bár a MKPK korábban már az Apostoli Szentszék rendelkezése alapján megadta az ún. általános feloldozás lehetőségét,

²⁰ Hívek nélküli szentmise, amikor csak a pap van jelen.

²¹ Vö. TERNYÁK Csaba: *Nagycsütörtöki érseki levél, rádióbeszéd*. <http://www.eger.egyhazmegye.hu/hirek/hirek-200/husveti-erseki-radiobeszed>, 2020. április 13.

²² Vö. *Illegálisan misézett egy szlovák pap vasárnap*. https://hvg.hu/élet/20200323_korona_virus_szentmise_szlovakia, 2020. április 12.

²³ Vö. *A gyülekezési tilalom ellenére több száz embernek tartott misét egy floridai pap*. <https://magyarnarancs.hu/katasztrofa/a-gyulekezesi-tilalom-ellenere-tobb-szaz-embernek-tartott-miset-egy-floridai-pap-128308>, 2020. április 12.

²⁴ Vö. *Az MKPK közleménye*. <https://katolikus.hu/cikk/az-mkpk-kozlemeny-45759604>, 2020. április 10.

amit például a kórházakban lehet használni, de a személyes gyónást nem lehet megtiltani, ha valóban sürgős esetről van szó. „A betegellátás és a gyóntatás és a rendkívüli áldoztatás tekintetében is mindenben kövessük az állami járványügyi előírásokat. A rendkívüli helyzetre való tekintettel – szintén visszavonásig, azonnali hatállyal – lehetővé tesszük az általános feloldozás megadását (CIC 961–963. kánon).”²⁵ Ez esetben a legszigorúbb egészségügyi intézkedések betartása a kötelező és csak kizárólag sürgős esetben, véleményem szerint halálvesztély vagy súlyos lelki válság esetén lehetséges.

Röviden utalni szükséges arra, hogy a járvány nemcsak jogi, hanem liturgikus változásokat is magával hozott, melyek azonban szintén jogforrásnak tekinthetők. Ilyen például az április 14-én, magyar nyelven is megjelent dekrétum, amely a járvány idején mondható szentmiseszövegek körét bővítette, elejét véve az önálló és esetleg nem helyes gyakorlatoknak.²⁶ Ezt az Istentiszteleti és Szentségi Fegyelmi Kongregáció adta ki Prot. N. 156/20.²⁷ számon, megjegyezni szükséges, hogy a járvány idején már több dekrétum is megjelent, ami a liturgikus szabályokra volt befolyással, akár a nagyheti imádságok, akár a családi és magán imádságokra figyelemmel, de ez talán a legjelentősebb, amely maradandó liturgikus szöveggé készült.

Összefoglalás

Tanulmányomban egy aktuális kérdést kívántam röviden megvizsgálni. A Covid-19-járvány alapjaiban tesz fel olyan kérdést, amely részben a szabadságjogokat, részben az alkotmányos jogokat helyezi el új dimenzióban. Az egyházaknak és ebben a tanulmányban a bemutatott katolikus egyháznak kifejezetten feladata, hogy reagáljon társadalmi kérdésekben. Így van ez különösen akkor, amikor életünket veszélyeztető és a társadalmat alapjaiban átformáló helyzetben élünk.

Az egyház, illetve az e tanulmányban most nem vizsgált többi keresztény egyház, valamint a hazánkban működő egyéb egyházak és vallási közösségek jórészt

²⁵ Vö. *Az MKPK közleménye*. <https://katolikus.hu/cikk/az-mkpk-kozlemeny-31256994>, 2020. április 10. Vagyis, a március 17-i MKPK rendelkezés már a húsvéti szentségi gyakorlatra készült. Sajnos a lehetőség korlátozott volt, mivel a március 17-i rendelkezés és a hatálybalépés között (általában március 22. vagy hamarabb), nem volt már lehetőség a jog ezen eszközével élni, csak korlátozottan később, például kórházakban, idősok otthonában.

²⁶ „*Nem kell félned a sötétben látogató járványtól* (vö. 91, 5–6). Ezekkel a szavakkal a zsolnáros arra buzdít, hogy legyünk nagy bizalommal Isten hűséges szeretete iránt, aki soha nem hagyja magára népét a megpróbáltatás idején. Az Istentiszteleti és Szentségi Fegyelmi Kongregáció, a Ferenc pápa által rá ruházott jogkör erejénél fogva, engedélyezte a *Szentmise járvány idején* választható miseszöveget, amíg a járvány véget nem ér. A dekrétum és a mise szövegének hivatalos magyar nyelvű fordítása alább letölthető.” Vö. <https://katolikus.hu/>, 2020. április 14.

²⁷ Vö. *Istentiszteleti és Szentségi Fegyelmi Kongregáció: Dekrétum a járvány idejére szóló miséről*. https://katolikus.hu/media/Dekretum_a_jarvany_idejere_szolo_miserol_2020.03.30.pdf, 2020. április 14.

követik az állami előírásokat, és erre szükség is van.²⁸ Hiszen a jogkövetés az egyház tagjainak kétszeres kötelezettsége: egyrészt az isteni és egyházi jog, másrészt az állami jog szabályai között éljük életünket.²⁹

A vallásszabadság jogát nem érinti a szükségesnél jobban az adott intézkedési halmaz és az arányosság követelményének is megfelel. Ennek igazolása, hogy a templomok nyitva lehetnek, csupán a nyilvános istentiszteletek vannak korlátozva. A másik, hogy egy ilyen intézkedés az élethez és az egészséghez való jogot védi, ami ebben az esetben magával hozza a vallásszabadság jogának bizonyos korlátozását.

Felhasznált irodalom

- [1] *Az egyházi törvénykönyv, Codex Iuris Canonici.* (Fordította: ERDŐ Péter), Szent István Társulat, Budapest 1985.
- [2] BOJNÁR Katinka – SCHANDA Balázs: Házassági jogrendszerek versenye, vagy párkapcsolati szupermarket? *Iustum Aequum Salutare* XII, 2016/2., 171–185.
- [3] ERDŐ Péter: *Egyházjog.* SZIT, Budapest 2014. (Átdolgozta: Szuromi Szabolcs Anzelm, ötödik, javított kiadás.)
- [4] LEPOLD Antal: *A katolikus autonómia. Az Egyház álláspontjának megvilágítása.* Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, Budapest, 1920.

Internetes források

- [5] *A gyülekezési tilalom ellenére több száz embernek tartott misét egy floridai pap.* <https://magyarnarancs.hu/katasztrofa/a-gyulekezesi-tilalom-ellenere-tobb-szaz-embernek-tartott-miset-egy-floridai-pap-128308>.
- [6] *Az MKPK 03.17-i közleménye a nyilvános szentmisék és minden nyilvános liturgia szüneteltetéséről.* <http://www.eger.egyhazmegye.hu/hirek/hirek-200/az-mkpk-2020-marcius-17-i-kozlemenye-a-nyilvanos-szentmisek-es-minden-nyilvanos-liturgia-szuneteltet>.
- [7] *Az MKPK intézkedései járvány megelőzése érdekében.* <https://katolikus.hu/cikk/az-mkpk-intezkedesei-jarvany-megelozese-erdekebe>.
- [8] *Az MKPK közleménye.* <https://katolikus.hu/cikk/az-mkpk-kozlemenye-31256994>.

²⁸ A keresztény felfogás ugyanis a hatalmat isteni eredetűnek tartja a szónak egy sajátos értelmében. Pilátus előtt mondja Jézus a világi hatalomra vonatkoztatva: „Jézus így válaszolt: Semmi hatalmad nem volna rajtam, ha felülről nem adatott volna neked.” (Jn 19, 11).

²⁹ Vö. „Jézus ezt mondta nekik: Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és Istennek, ami Istené.” (Mk 12, 17).

-
- [9] *Az MKPK közleménye.* <https://katolikus.hu/cikk/az-mkpk-kozlemenye-31256994>.
- [10] *Az MKPK közleménye.* <https://katolikus.hu/cikk/az-mkpk-kozlemenye-45759604>.
- [11] *Az MKPK közleménye.* <https://katolikus.hu/cikk/az-mkpk-kozlemenye-4960363>.
- [12] BARANYAI Béla: *Megtérésre és megújulásra hívott Veres András Budapesten államalapító szent királyunk ünnepén.* <https://www.magyarkurir.hu/hirek/megterésre-es-megujulásra-hívott-veres-andras-budapesten-allamalapító-szent-királyunk-ünnepe>.
- [13] *Illegálisan misézett egy szlovák pap vasárnap.* https://hvg.hu/élet/20200323_koronavirus_szentmise_szlovakia.
- [14] Istentiszteleti és Szentségi Fegyelmi Kongregáció: *Dekrétum a járvány idejére szóló miséről.* https://katolikus.hu/media/Dekretum_a_jarvany_idejere_szolo_miserol_2020.03.30.pdf.
- [15] TERNYÁK Csaba: *Nagycsütörtöki érseki levél, rádióbeszéd.* <http://www.eger.egyhazmegye.hu/hirek/hirek-200/husveti-erseki-radiobeszed>.